

EL PARIATGE DE MENORCA DE 1301

Per Florenci Sastre Portella

Dedicat a la memòria de
mossèn Josep Salord i Farnés.

EL PARIATGE DE MENORCA

Després de la conquesta de Menorca per Alfons III el liberal el 1287, es va dur a terme la primera organització econòmica, administrativa i eclesiàstica de l'illa, la qual no es va caracteritzar per la seva coherència i racionalitat. Pel tractat d'Anagni de 1294, l'illa tornava al domini de Jaume II de Mallorca, encara que no ho féu efectivament fins al 1298.

L'any 1301 va ésser decidit per a la Balear menor: el 30 d'agost s'atorguen als habitants de Menorca els seus privilegis i franqueses, es reorganitza l'estructura de la propietat en la reunió celebrada al convent de Sant Francesc de Ciutadella el 24 de gener de 1301, es regula l'ús de la moneda mallorquina a Menorca el 26 de març de 1301 etc.

Jaume II, home prudent, dotat d'un caràcter ordenat i pràctic, no poria oblidarse de reorganitzar l'aspecte religiós de Menorca, dotant-la d'una estructura més adaptada a la realitat, més lògica, fugint de l'improvisació predominat en l'efectuada per Alfons III.

Pocs documents han estat més estudiats o citats pels historiadors que s'han ocupat de l'illa de Menorca que l'anomenat "Pariatge". Com deia el recordat mossèn Josep Salord i Farnés, "a Menorca, el Pariatge per antonomàsia és el document que comté l'ordinació promulgada per l'alt en Jaume, Rei de Mallorca, Comte del Rosselló i de la Cerdanya i Senyor de Montpeller, d'acord amb el Bisbe de Mallorca i el seu Capítol, sobre l'organització definitiva de l'església de Menorca. És, per tant, un autèntic concordat entre les dues potestats, civil i religiosa, que estableix la divisió eclesiàstica de l'illa, funda definitivament la Pabordia determinant la seva jurisdicció i les parròquies; assenyalava el personal que les ha de servir i la forma de proveir els càrrecs, drets i obligacions dels beneficiaris.... Aquest document va ésser la base de l'organització eclesiàstica de Menorca durant segles..."¹.

¹ Vegeu SALORT I FARNÉS, Josep.: "El pariatge fet pel senyor Rei en Jaume sobre la Pabordia i rectories de Menorca segons la còpia del Llibre Vermell". Ciutadella. Imprenta Al-lés, 1960.

Del mateix autor.: "El Pariatge" a la revista "Monte Toro" gener-febret de 1961, pag. 2-4.

Des de sempre es va comprendre la importància d'aquest document i per això el trobam copiat una i altra vegada. No sabem si se'n conservava una còpia a la curia eclesiàstica de Menorca; si era així, es perdé al saqueig ture de 1558. El text més antic de que disposàvem, fins avui, del Pariatge era el que es troba insert al Llibre Vermell fols 93 v-95. Aquesta còpia de l'original va esser treta el 27 de juny de 1368 pel notari de Menorca Pere Rosard, actuant com a testimoni Narcís Asnar, Daniel Romeu i Pere Rosard mateix, notaris públics de Menorca; d'aquesta còpia, a requesta dels jurats, en tregué una altra Bernardí Fuxa notari de la Curia Règia de Ciutadella el 19 de setembre del mateix any del llibre de Cartes Reials on es trobava, i, finalment, d'aquesta es va treure la del Llibre Vermell. Era, per tant, una tercera còpia de l'original la versió més antiga que, fins ara, podem consultar del Pariatge. Les altres còpies que es concixen a Menorca provenen totes d'aquesta, son, doncs, quartes o quintes còpies.

Cap dels historiadors que han tractat del tema ha tingut en les seves mans el text original. Aquest ha estat un dels grans inconvenients per a conèixer el nostre passat: la manca de les fonts bàsiques, ja que es trobaven a Arxiu com el del Regne de Mallorca, Corona d'Aragó, Diocesa i Capitular de Mallorca, Simancas, Arxiu Històric Nacional etc. Afortunadament, aquesta tendència a aïllar-nos, a no sortir de Menorca per a consultar les fonts, s'està trencant.

El primer autor que va tractar de resumir el contingut del document fou Joan Ramis i Ramis² però ho féu amb una lamentable falta d'esperit crític i va caure en l'error d'acceptar per bona la data que en ell figurava, la de 14 Kalendaris d'Abril de 1330. Es clar, si donava per bona aquesta data, havia d'atribuir el Pariatge a Jaume III de Mallorca i aquí se li plantejaven una sèrie de contradiccions irresolubles:

1.- El Pariatge ens diu "sit una capella apud Mercadal ad honorem sancti Narcisci", i ell es demana ¿com pot esser que a 1330 s'hagi de construir una capella a Es Mercadal, sufragànea de la parròquia de la Santa Creu de Lloriach, si sabem que ja el 30 d'agost de 1301, Jaume II havia atorgat un mercat a Es Mercadal el dilluns e cada setmana?. No era lògic que un poble estàs 30 anys sense esglèsia.

2.- Si el Pariatge ens informa que les quantitats a pagar al Pabordre, rectors i preveres son "tamdiu per ipsum annuatim illud in redditibus nostris decimarum", és a dir, fins que se'ls hi fixin els delmes, i sabem que la fixació dels delmes es va fer el 24 de gener de 1301, ¿com es pot dir a 1330 que encara no estaven fixats els delmes?.

Tots aquests i altres argument no el feren variar de postura i continuà atribuint al Pariatge a Jaume III i donant per bona la data de 1330.

Si en Ramis i Ramis es va molestar en estudiar el text del document, els historiadors que el seguiren no feren ni això i es limitaren a copiar el que havia dit Ramis. Així ho feren Rafael Oleo i Quadrado³, Pedro Riudavets i

² RAMIS I RAMIS, Joan.: "Extracto del arreglo llamado el Pariatge del Rey don Jaime III de Mallorca sobre la Paborda y Rectorías de Menorca, acompañado de varias notas para su mayor aclaración". Maó. Imprenta de Pedro Antonio Serra. 1815.

³ OLEO Y QUADRADO, Rafael.: "historia de la isla de Menorca". Ciutadella Imprenta de Sebastià Fàbregues. 1874, pág. 311.

Tuduri⁴, Sebastián Vives⁵, Lorenzo Lafuente Vanrell⁶, Gabriel Llabrés i Quintana⁷, Francisco Hernández Sanz⁸ etc. L'únic historiador que endevinà la data fou Barceló i Caimaris, però ¡assignà a Jaume III que encara havia de néixer!⁹

Les dues úniques edicions del text que s'han fet són:

a.- La de Gabriel Llabrés Quintana¹⁰ que emprà una quarta còpia, l'autenticada per Joan Carrió i Font el 12 de febrer de 1783, que podem qualificar de bastant defectuosa.

b.- La publicada per mossèn Josep Salort i Farnés¹¹, edició molt millor que l'anterior, feta sobre la còpia del Llibre Vermell. Mossèn Salort fou el primer en emprar el mètode crític aplicat al document i va ésser també el qui possà en dubte per primera vegada la data d'otorgament del Pariatge i que el seu otorgant fos Jaume III.

¿Quins eren els seus arguments?:

1.- El mateix document cita un tractat firmat entre l'otorgant i el Rei d'Aragó per mediació papal. No hi cap el menor dubte que es refereix al tractat d'Anagni celebrat per imposició del papa Bonifaci VIII, tractat citat quasi amb les mateixes paraules que en el Pariatge al document en que Jaume II d'Aragó, el 29 de Juny de 1298, relleva als menorquins del jurament de fidelitat cap a ell¹². Ramis i Ramis ho va entendre així, però no va veure que l'autor parlava en primera persona i, per tant, no podia ésser altre que Jaume II de Mallorca.

2.- Pere el Ceremoniós en dues cartes que es troben el Llibre Vermell fols 90 i 91, datades a Barcelona els dies 13 i 18 de setembre de 1370, en tractar dels drets de jurisdicció de la Pabordia que s'havien de defensar contra la deixadesa del Paborde Pere Castellar i les intrusions del Bisbe de Mallorca, afirma que s'ha de fer "juxta ordinationem et dispositionem per Illustrem Jacobum, recolende memorie, Regem Maioricarum Illustrissimi domini Jacobi,

⁴ RIUDAVETS Y TUDURI, Pedro: "Historia de la isla de Menorca". Mao: Imprenta de Bartomeu Fabregues, 1887. Vol. II, Pag. 920.

⁵ VIVES, Sebastián: "Episcopologio de la Santa Iglesia de Menorca". Ciutadella, Imprenta del Sagrado Corazon de Jesus, 1903, pag. 24.

⁶ LAFUENTE VANRELL, Lorenzo: "Geografía e Historia de Menorca". Barcelona, Revista científico-militar, 1907, Pag. 106.

⁷ LLABRES Y QUINTANA, Gabriel: "El Pariatge de Menorca (1300)". Revista de Menorca, Tom II, 1907, Pàgines 75-83.

⁸ HERNÁNDEZ SANZ, Francisco: "Compendio de Geografía e Historia de la isla de Menorca". Mao, Imprenta de Bernard Fabregues, 1908, Pàgina 181.

⁹ BARCELÓ Y CAIMARIS, Francisco: "Historia de Menorca" manuscrit medit que es troba a l'Arxiu Històric Municipal de Ciutadella, 1837, Pàgina 147.

¹⁰ Opus cit.

¹¹ Opus Cit. D'aquestes obres se'n publicaren molts pocs exemplars i avui en dia són quasi introbables, per la qual cosa a molts d'articles encara citen com a darrera aportació el tema a Ramis i Ramis i tornen a posar en dubte la data de 1330. Això ha passat recentment en articles al diari Menorca i al programa de festes d'Alaior de 1983. Si bé a les històries més recents com les de Ferran Martí i Camps, Guillem Pons, M^l Lluïsa Serra Befebre i altres es citen els treballs de mossèn Salort, a la mateixa edició de les registres documentals del Llibre Vermell encara citen la data de 19 de març de 1331.

¹² Llibre Vermell fol. 14 r.

diver recordationis, Regem Aragonum tritavi nostri filium factam". ¿Qui pot esser aquest Rei de Mallorca fill de Jaume el Conqueridor, besavi de Pere el Cerimoniós, més que Jaume de Mallorca?

3.- Els testimonis i el notari que autentifiquen l'acta, tots apareixen a altres documents durant el regnat de Jaume II¹³.

4.- El Paborde Guillem de Vilanova, que en el moment d'atorgar-se el Pariatge ja ha renunciat al seu càrrec, ho era des de 1292¹⁴.

¿Quines conclusions treia mossèn Salort?: "La publicació del Pariatge hagué d'esser, per consegüent, entre el 1300 i el 1311 any de la mort de Jaume II" i remarca que ben pot esser de 1301 ja que els testimonis i el notari que autentifiquen una acta d'aquest any són els mateixos que els del Pariatge i coincideixen ambdós textos en el mes i el dia (14 kalendes d'abril)¹⁵.

Afortunadament, avui disposam de l'original¹⁶. Si l'haguéssim tingut es del principi s'hauria evitat tanta tinta vessada en va. Amb ell a la mà hem pogut constatar l'exactitud d les afirmacions de mossèn Salort i Farnés: està datat el 14 de les kalendes d'abril de 1300, que correspon al 19 de març del nostre calendari. Poques són les diferències entre l'original i la còpia del Llibre Vermell, però algunes són fonamentals; perquè es puguin veure millor hem elaborat una transcripció simultània que es pot veure a l'apèndix.

ALGUNS INTERROGANTS QUE ENS PLANTETJA EL PARIATGE

Essent el Pariatge el primer testimoni de què disposam sobre l'origen de les parròquies i a vegades també de l'origen dels pobles, ha suscitat dins l'historiografia menorquina múltiples discussions, pot esser de caràcter localista, però que han dividit els estudiosos.

¹³ Podem afegir a les dades que ens ofereix mossèn Salort i Farnés en els dos opuscles seus citats, que Jaume de Muredí, un dels testimonis del Pariatge surt citat com a Governador de Menorca el 1320 (Llibre Vermell Fol. 7 r.).

Una altra persona que surt citada al Pariatge, Sanç Garcés de verga, cavaller que poscia una cavalleria que lindava amb la possessió del Paborde, és un dels síndics als quals Jaume II concedeix el 30 d'agost de 1301 els privilegis i franquesses de l'illa i també figura com a testimoni a la provisió del pagament de delmes de 24 gener de 1301 (Llibre Vermell Fol. 26 v-28 r). Coneixem un altre personatge anomenat Gil Garcés, pare o talvegada germà de l'anterior, que era Governador de l'illa el 1 de febrer de 1311 i surt citat com a tal fins el 29 de març de 1314. Ambdós, per el seu llinatge, devien esser aragonesos.

¹⁴ A l'Arxiu Capitular de Mallorca, secció pergamins AL VI, T IV, n° 20 es troba un document donat a Barcelona pel qual Jaume II d'Aragó, amb data de 31 de maig de 1298, dona al "dilecti nostri guilhermi de villanova canonici barehinone et preposi seu sectoris eiusdem ecclesie" (referint-se a Ciutadella) la tercera part del deume tant de pa com de vi, animals o de qualsevol altra cosa que paquí deume.

Es quasi segur que aquest Guillem de Vilanova, que, desde 1292 era paborde de Menorca i que, el 1301 ja havia renunciat a l'esmentat càrrec, és el mateix que el 1304 fou elegit bisbe de Mallorca, ocupant dit bisbat fins al 1318, any en que mor, segons ens diu Sebastià Vives. El mateix, com a Bisbe de Mallorca, atorga, el 17 de març de 1316, 40 dies d'indulgència a tots els devots que donin almoïna per a la il·luminació de l'església parroquial de Ciutadella o bé que resin per les ànimes dels difunts que allí hi ha enterrats (Llibre Vermell Fol. 104 v).

¹⁵ Veure "Documenta Regni Majoricarum" publicat per Joan Vich i Joan Muntaner, Document 54.

¹⁶ Es troba a l'Arxiu del Regne de Mallorca, Reial Patrimoni, Pergamins XIV n° 29. He d'agrair al Sr. Andreu Murillo i Tuduri la gentilesa que va tenir en comunicar-m'ho.

1.- Se'ns diu que en virtut d'aquest text s'anul·len les donacions fetes a ordres religioses a Menorca, tret de les fetes als franciscans i clarises. ¿Què va esser dels béns dels mercedaris, trinitaris, antonians etc. que posseïen per donació d'Alfons III?. Es una pregunta que l'estat actual dels coneixements no ens permet respondre. Sabem, emperò, que el 8 de novembre de 1306 Jaume II de Mallorca comprà a Fra. Pere de Saborida l'alqueria de Linarig i la de Granata i el rafal de Benial-be, propietat de l'abadia de Santes Creus per donació de Roger de Loria fill de l'almirall del mateix nom feta el 22 juliol de 1305, per 420 lliures (deprés de deduits els drets reials en quedaren 350). Aquesta venda fou confirmada per la comunitat de Santes Creus el 3 de gener de 1308 i el dit Fra Pere de Saborida fou encarregat del cobrament. (A.R.M. RP. Pergamins XIV nombres 58, 66 i 67).

2.- ¿Per què es cita l'actual església rural de Sant Joan Baptista, coneguda popularment com Sant Joan de missa, com a parròquia?. Aquesta església es troba situada bastant a prop de Ciutadella i objectivament sembla que no hi ha motiu per erigir-hi allà una parròquia; en tot cas, era més lògic erigir allà una capella com es féu a Coniola¹⁷ sufragània de la parròquia de Ciutadella. La clau està en el seu topònim: si a la còpia del Llibre Vermell se la cita com a situada a l'alqueria de Monestrel, a l'original es diu que el nom de l'alqueria es Monestir. Pot esser que, desde 1287, hi hagués ja allà un centre monacal d'una de les ordres expulsades per Jaume II i que, per a substituir-lo, es creàs una parròquia rural. Talvegada la intenció del monarca era constituir un pol d'atracció de la població en vistes a fundar un nou nucli. En tot cas, l'intent fracasà. Al llarg del segle XIV, no sabem exactament quan, la parròquia passa a capella agregant-se a Ciutadella i canvia la seva advocació de Sant Joan Evangelista a Sant Joan Bautista.

3.- L'origen de la població de Ferreries. ¿Prové Ferreries d'un monestir fundat pels frares mercedaris com afirmen uns o d'unes ferreries com diuen altres?. La base en què es recolzen els primers és que al Llibre Vermell surt citada la parròquia com a "Sancti Bartholomei a la fraria". És molt probable que l'escrivà s'oblidàs de posar entre la f i la resta de la paraula el signe paleogràfic que equival a les lletres -er, convertint així fraria en ferraria. Fins ara això era una hipòtesi¹⁸; avui ho podem comprovar. Malauradament, a l'original només es pot llegir "Sancti Bartholomei.....reria" perquè hi ha un forat al pergami, però sembla clar que la paraula completa era Ferreria.

4.- Sabem que, per ordre de 23 de gener de 1289, Alfons III ordenà al Procurador Reial a Menorca pere de Llibià que fundàs tres capellanies de pa-

¹⁷ L'original anomena aquesta capella no com a Coniola sinó com a Cuni-la.

¹⁸ Veure el meu article "Ferreries segle XVI" "Perfiles historicos de Ferrerías" pàgnes 48-53. Gráficas Rotger, Ferreries, 1983.

¹⁹ Martí i Camps, Ferran.: "Introduccio a l'Història de Menorca". Palma de Mallorca, Imprenta Moll, 1973. pàgina 83.

tronat reial, a Ciutadella, Maó i castell de Santa Àgueda¹⁹. Perquè no surt anomenada al Pariatge una capella a Santa Agueda?

5.— La capella del Toro. Sabem per una bula de Nicolau IV que, a 1291, una de les possessions de l'ordre mercedària era la de "Santa Maria de Podio de Toro"²⁰. ¿Per què, doncs, se l'anomena sota l'advocació de Sant Salvador al Pariatge, màxime quan sabem que, a 1413 ja torna aparèixer anomenada com a "ecclesie seu capellae haeremitae beate Mariae podii del Toro insulae Minoricarum"²¹.

Una altra pregunta que ens podem fer és ¿Per què la capella de Sant Salvador del Toro es sufragànea de la parròquia rural de Sant Llorenç de Binixems i no de la parròquia també rural de la Santa Creu de Loriach de la qual depenia la capella d'ES Mercadal que està al peu de la muntanya del Toro?

6.— L'existència de la parròquia de Santa Eulàlia a Alaior denota que ja, des de 1301, hi havia per part del monarca la voluntat de crear una pobla allà, que culminà amb la compra de l'alqueria anomenada Ihalor el 28 d'abril de 1304 per esser repartida entre els nous pobladors.

CÒPIA DEL LLIBRE VERMELL

ORIGINAL

Transumptum infrascripti Peragii fuit fideliter sumptum a quodam libro litterarum regiarum curie regie, ville Ciutadelle in quo predictus Peragius est insertus et continuatus sub die Martis decima nona mensis septembris anno a nativitate Domini MCCC^o sexagesimo octavo, Cuius quidem Peragii tenor talis est ut sequitur.

Die Martis XVIII mensis septembris anno predicto venerabilis jurati Minoricarum obtulerunt Bernardino Fuxani notario curie ville Ciutadelle quoddam transumptum autentificum non viciatum cancellatum nec in aliqua sui parte suspectum quod registrari et inseri cum magna instantia requisierunt in libro litterarum curie regie ville Ciutadelle; quod dictus notarius cum juste denegare non posset duxit faciendum; cuius transumptum sequitur sub hiis verbis.

Hoc est translatum sumptum fideliter a quodam publico instrumento per alfabetum diviso cuius tenor talis est.

¹⁹ Pons, Guillem: "Història de Menorca". Maó: Editorial Menorca, pàgina 37.

²¹ Ramis i Rams, Opus cit. pàgina 106.

Cum insula nostra Minoricarum foret de manibus paganorum erepta quidam cristiane religionis participes domos religiosas ac quasdam ecclesias construxerunt in illa in quibus quidem ecclesiis ordinationes quasdam fecerunt que non solum iuri nostro preiudicium et adverse fuerunt verum etiam prefate insule habitatoribus minime congruebant; -propter quod omnia, que pro ipsis facta super predictis ac ordinata fuerant, irritavimus, quod non solum iure nostro proprio, verum etiam, secundum formam scilicet reformationis, pacis iure, mediante Summo Pontifice, ex una parte inter Nos et illustrem Regem Aragonum ex altera, licitum Nobis erat-et cassavimus quam primum potuimus, ipsaque precepimus cassa, nulla et irrita perpetuo nunciari, exceptis monasteriis fratrum minorum et sororum Sancte Clare, quibus concessimus certa loca, ut in privilegiis concessionum nostrarum eis factis latius continetur; ac eandem Guillelmus de Villa nova, qui absque institutione nostra se pro preposito predictarum ecclesiarum gerebat, renunciavit iuri suo, tam sponte quam libere, si quod forte sibi competeret in ecclesiis supradictis.

Sed quia zelus domus Dei cristianeque fidei sincera devotio pulsat animum nostrum continue, ut in locis in quibus Deus Nobis regimen tribuit ampliemus, devota mente, cultum divinum, ut plebes Nobis comisse Factorem suum colant et diligant, ac de Dei misericordia confidentes, ideo.

Nos Jacobus, Dei gratia Rex Maioricarum, Comes Rossilionis et Ceritanie et Dominus Montispesulani, habito super ordinationibus dictarum ecclesiarum diligenti et deliberato tractatu, ad honorem Domini nostri Jesu Christi et gloriose virginis Marie matris eiusdem, ac totius Curie celestis, necnon et ob remedium anime nostre etiam parentum nostrorum, ordinavimus et constubimus quod:

Apud dictam insulam, in ecclesia scilicet de Ciutadella, quam iam pagani pro mesquita sibi construxerant, et quam assignamus ad hoc, sit et ordinetur perpetuo una

Cum insula nostra Minorica foret de manibus paganorum erepta quidam cristiane religionis participes domos religiosas ac quasdam ecclesias construxerunt in illa, in quibus quidem ecclesiis ordinationes quasdam fecerunt que non solum iuri nostro preiudicium et adverse fuerunt verum etiam prefate insule habitatoribus minime congruebant propter quod omnia que per ipsos facta super predictis ac ordinata fuerunt irritavimus quod non solum iure nostro proprio verum etiam secundum formam scilicet reformationis pactis iure mediante summo pontifice ex una parte inter nos et illustrem Regem aragonum ex altera licitum nobis erat et cassavimus quam primum potuimus ipsaque precepimus cassa nulla et irrita perpetuo nunciari exceptis monasteriis fratrum minorum et sororum sancte Clare quibus concessimus certa loca ut in privilegiis concessionum nostrarum eis factis latius continetur ac tandem Guillelmus de villa nova qui absque institutione nostra se pro preposito predictarum ecclesiarum gerebat, renunciavit iure suo tam sponte quam libere si quod sibi competeret in ecclesiis supradictis.

Set quia zelus domus dei cristianeque fidei sincera devotio pulsant animum nostrum continue, ut in locis in quibus deus nobis regimen tribuit ampliemus, devota mente, cultum divinum, ut plebes nobis comisse factorem suum colant et diligant, ac de dei misericordia confidentes, ideo nos Jacobus, dei gratia Rex Maioricarum, Comes Rossilionis et Ceritanie et dominus Montispesulani, habito super ordinationibus dictarum ecclesiarum diligenti et deliberato tractatu, ad honorem domini nostri Ihesu Christi et gloriose virginis Marie matris eiusdem, ac totius curie celestis, necnon et ob remedium anime nostre et parentum nostrorum, ordinamus et constituimus quod

Apud dictam insulam, in ecclesia scilicet de Ciutadella, quam jam pagani pro mesquita sibi construxerant, et quam assignamus ad hoc, sit et ordinetur perpetuo una

prepositura, que uni provido viro, prebitero tamen vel qui infra unum annum a tempore sue collationis possit et debeat esse prebiter, conferatur; sitque prebiter iste, cui prepositura ipsa collata extiterit, prepositus (sicque) ab omnibus appelletur; qui quidem prepositus iurisdictionem ecclesiasticam in tota prefata insula perpetuo habeat, illicque curam exerceat et regimen omnium animarum. Habeat, nihilominus, visitationes in omnibus parochialibus ecclesiis insule memorate, ubi excessus et delicta compescat et corrigat, et emendanda emendet, et dirigat dirigenda. In quibus quidem ecclesiis procuraciones semel quolibet anno, cum tribus equitaturis, recipiat, illis duntaxat annis exceptis, quibus venerabilis Maioricarum Episcopus per se in precedictis ecclesiis visitabit. Et cognoscat (se) tamen dictus prepositus se fore subiectum dicto Maioricarum Episcopo, sibi que reverentiam et obedientiam exhibeat, cum ab Episcopo super hoc fuerit requisitus. Ad Sinodum etiam dicti Episcopi de biennio in biennium teneatur venire dictus prepositus nisi forsitam ad tempus ab ipso Episcopo super hoc gratia sibi facta (fuerit). Constitutiones preterea et ordinationes ipsius Episcopi diligenter observet, et ab aliis in dicta insula faciat fideliter observari. A sententiis etiam et correctionibus ac cominationibus ipsius aprepositi possit et debeat ad ipsum Episcopum appellari, quibus appellationibus idem propositus, secundum sanctiones canonicas, defferat reverenter et breviter dicto Episcopo, (eique), tanquam diocesano suo, sit semper in omnibus canonicè obediens et submissus.

Et quia inter ceteras ecclesias insule Minoricarum predictæ, precipuus honor prefate ecclesie de Ciutadella veluti debetur, que caput erit aliarum que sunt vel fient in antea in insula memorata, ideo decens est et honestum est ut tam in divinis officiis quam in aliis temporalibus et spiritualibus bonis omnes ceteras antecellat; propter quod volumus quod semper dictus prepositus duos bonos presbiteros et duos scolares continue secum habeat, ad celebranda in ipsa ecclesia

prepositura, que uni provido viro, presbitero tamen vel qui infra unum annum a tempore sue collationis possit et debeat esse presbiter conferatur sitque presbiter iste, cui prepositura ista collata extiterit, prepositus ab omnibus appelletur quiquidem prepositus iurisdictionem ecclesiasticam in tota prefata insula perpetuo habeat illicque curam exerceat et regimen omnium animarum habeat nihilominus visitationes in omnibus parochialibus ecclesiis insule memorate ubi excessus et delicta compescat et corrigat, et emendanda emendet et dirigat dirigenda. In quibus quidem ecclesiis procuraciones semel quolibet anno cum tribus equitaturis recipiat illis duntaxat annis exceptis quibus venerabilis Maioricensis Episcopus per se in predictis ecclesiis visitabit. Recognoscat se tamen dictus prepositus se fore subiectum Maioricensi Episcopo sibi que reverentiam et obedientiam exhibeat cum ab ipso super hoc fuerit requisitus. Ad Sinodum etiam dicti Episcopi de biennio in biennium tenatur venire dictus prepositus nisi forsitam ad tempus ab ipso Episcopo super hoc gratia sibi facta. Constitutiones preterea et ordinationes ipsius Episcopi diligenter observet et ab aliis in dicta insula faciat fideliter observari, a sententiis etiam et correctionibus ac cominationibus ipsius prepositi possit et debeat ad ipsum Episcopum appellari quibus appellationibus idem prepositus secundum sanctiones canonicas deferat reverenter et breviter dicto Episcopo tanque diocesano suo sit semper in omnibus canonicè obediens et submissus.

Et quia inter ceteras ecclesias insule Minoricarum predictæ precipuus honor prefate ecclesie de Ciutadella debetur veluti que caput erit aliarum que sunt vel fient in antea in insula memorata ideo decens est et honestum ut tam in divinis officiis quam in aliis temporalibus et spiritualibus bonis omnes ceteras antecellat propter quod volumus que semper dictus prepositus duos bonos presbiteros et duos scolares continue secum habeat ad celebranda in ipsa ecclesia

missarum solemnità et alia inibi peragenda officia et sacramenta ecclesiastica ministranda. Ut sic tribus prebiteris et duobus scolaribus ipsa ecclesia de Ciutadella congruis honoribus honoretur; quibus presbiteris et scolaribus provideat dictus prepositus in salario et necessariis sui victus.

Ordinamus preterea quod in ipsa ecclesia de Ciutadella sit et constituatur ex nunc unus presbiteratus, perpetuus quem ipse prepositus assignet de presenti uni prebitero in personale beneficium et in antea cum vacabit qui prebiter celebret, cum sibi licebit, missarum officia, et aliis continue insistat officiis in dicta ecclesia de Ciutadella diebus singulis, exceptis duntaxat diebus dominicis et Jovis, quibus duobus diebus in septimanis quibuslibet celebret ipsa divina officia in capella de Coniola, quam fundamus infra terminos diete ville.

Concedimus etiam ius patronatus dicto preposito in omnibus ecclesiis constructis seu construendis in antea, excepta tamen ecclesia de Mahó, in insula prelibata. Nobis tamen et successoribus nostris ius patronatus in dicta prepositura et rectoria ipsius ecclesie de Mahó solummodo, de certa scientia, perpetuis temporibus, reservamus.

Sed cum sit iustum et equum ut qui altari servit vivere debet de altari, ideoque dotamus, dotatione perpetua et irrevocabili inter vivos, preposituram superius nominatam; in ius patronatus Nobis et nostris successoribus ut predictum est, (eam) retinemus; sibi que assignamus bona et redditus ac patronatus sequentes, percipiendos per prepositos qui pro tempore fuerint in eadem.

In primis igitur damus et assignamus ipse prepositure, pro habitatione dicti prepositi, domos illas sarracenicis que sunt prope ipsam ecclesiam versus campanile ipsius ecclesie, que affrontatur ex una parte, in alfundito d'en Capala, et cum, et cum domibus Tortose de Felives, et ex (alia, in) aliquibus hospitibus Barengarii Cabotorum, et Jacobi Salomó, et Cardone de Bellsolá, carnificis, ac Petri Baiuli; et ex alia, in hospitibus Thome de Monte-acuto, et Simonis Co-

missarum solemnità ac alia in ibi divina peragenda officia et sacramenta ecclesiastica ministranda ut sic tribus presbiteris et duobus scolaribus ipsa ecclesia de Ciutadella congruis honoribus honoretur quibus presbiteris et scolaribus provideat dictus prepositus in salario et necessariis sui victus.

Ordinamus preterea quod in ipsa ecclesia de Ciutadella sit et constituatur ex nunc unus presbiteratus perpetuus quem ipse prepositus assignet de presenti uni presbitero in personale beneficium et in antea cum vacabit qui presbiter celebret cum sibi licevit missarum officia et aliis continue insistat officiis in dicta ecclesia de Ciutadella diebus singulis exceptis duntaxat diebus dominicis et Jovis quibus duobus diebus in septimanis quibuslibet celebret ipsa divina officia in capella de Cunilola que fundamus infra terminos diete ville.

Concedimus etiam ius patronatus dicto preposito in omnibus ecclesiis constructis seu construendis in antea excepta tamen ecclesia de Mahó in insula prelibata Nobis tamen et successoribus nostris iure patronatus in dicta prepositura et rectoria ipsius ecclesie de Mahó solummodo de certa scientia perpetuis temporibus reservato.

Sed cum sit iustum et equum ut qui altari servit vivere debeat de altari ideoque dotamus dotatione perpetua irrevocabili inter vivos preposituram superius nominatam in qua ius patronatus nobis et nostris successoribus ut predictum est retinemus sibi que assignamus bona et redditus ac provenus sequentes percipiendos per prepositos qui pro tempore fuerint in eadem.

In primis igitur damus et assignamus ipsi prepositure pro habitatione dicti prepositi domos illas sarracenicis que sunt prope ipsam ecclesiam versus campanile ipsius ecclesie que affrontat ex una parte in alfundico den Capala et cum domibus tortose de felines et ex aliam hospiciis berengarii cabocorp et jacobi Salamo et cardone de bellsola carnificis ac petri baiuli et ex alia in hospiciis Thome de monte acuto et Simonis Co-

rregerii; et ex alia, in vico qui es inter ipsas domos et eccle-siam de Ciutadella predictam.

Item, quandam alchariam vocatam Binimay, que satis est prope villam de Ciutadella et infra terminos eius. Et afrontatur, ex una parte, in alcharia vocata Torralba, que nunc est Jacobi Sala; et ex alia, in alcharia que vocatur Alpare et tenent eam na Dorqueta et Raymundus de León; et ex alia, cum raffallo qui fuit den Mudal, et nunc est de n'Exqueller; et ex alia, in Cavalleria Sancii Garcés, et in alcharia Blanqueres et filii de n'Ardida; et ex alia parte, cum Raffallo de n'Ardida et in alcharia d'en Soler e de na Ardidà.

Quas quidem domos et alchariam dictus prepositus franchas et liberas ab omni decima et aliis omnibus oneribus habeat, teneat et possideat, cunctis temporibus et in futurum; hoc tamen addito, quod ipsas domos et alchariam ipse prepositus seu quicumque alius nunquam vendat, permutet, alienet vel in enphiteosim donet, seu ad aliquod stabilimentum concedat sed senper ad servitium suum et dicte prepositure prepositus predictus ipsas retineat. Si vero a quoquam aliter factum et acceptatum fuerit, totum id quod inde fiet decrevimus irritum et inane et nullius penitus existere firmitatis.

Assignamus etiam dicto preposito centum viginti quinque libras regalium Maioricarum minorum, habendas in infrascriptis terminis et... tamdiu quod per ipsum annuatim illud in Redditibus nostris decimarum, computata tamen primitia ipsius ecclesie donec integre usque (ad) quantitatem ipsarum centum viginti quinque librarum (perveniatur), certos redditus eidem assignaverimus competentes; quo facto, non teneamur eidem ex tunc ad quantitatem huiusmodi pecunie persolvendam. Intelligimus tamen quod interim, antequam assignationem reddituum istorum fecerimus, deducantur (tantum) de dictis centum vigintiquinque libris, quas damus sibi de predictis redditibus nostris, tantum decimarum quantum manualia seu obventiones ipsius ecclesie et dicta pri-

rregerii et ex alia in vico qui est inter ipsas domos et ecclesia de Ciutadella predictam.

Item quandam alqueriam vocatam Benimay que satis est prope villam de Ciutadella et infra terminos eius et affrontat ex una parte in alqueria vocata torralba que nunc est Jacobi Sala et ex alia cum alqueria que vocantur al pare et tenent eam na Dorqueta et Raymundo de leon et ex alia cum raffallo qui fuit den Mudal et nunc est den Esqueler et ex alia in cavalleria Sancii garces et in alqueria Blanquerne et filii de na Ardidà et ex alia parte cum Raffallo de na Ardidà et in alqueria den Soler et de na Ardidà.

Quas quidem domos et Alqueriam dictus prepositus francas et liberas ab omni decima et aliis omnibus oneribus habeat teneat et possideat cunctis temporibus in futurum. Hoc tamen adiecto quod ipsas domos et alqueriam ipse prepositus seu quicumque alius nunquam vendat permutet alienet vel in enphiteosim donet seu ad aliquod stabilimentum concedat sed semper ad servitium suum et dicte prepositure prepositus predictus ipsas retineat. Si vero a quoquam aliter factum seu attemptatum fuerit totum id quod inde fiet decernimus irritum et inane et nullius penitus existere firmitatis.

Assignamus etiam dicto preposito centum viginti quinque libras Regalium Maioricenses minorum, habendas in infrascriptis terminis et percipendas tamdiu per ipsum annuatim illud in Redditibus nostris decimarum, computata tamen primitia ipsius ecclesie donec integre usque ad quantitatem istorum centum viginti quinque librarum certos redditus eidem assignaverimus competentes quo facto, non teneamur eidem ex tunc ad quantitatem huiusmodi pecunie persolvendam. Intelligimus tamen quod interim antequam assignationem reddituum istorum fecerimus, dedatur tantum de dictis centum viginti quinque libris, quas damus sibi de predictis redditibus nostris decimarum quantum manualia seu obventiones ipsius ecclesie et dicta primitia quolibet anno valebunt

mitia quolibet anno valebunt; exceptis illis candelis cereis que necessaria fuerint ad servitium ecclesie memorate, quas candelas et cereos expendi volumus absque reductione aliqua seu onere prepositi supradicti. Quarum quidem centum viginti quinque librarum de dictis nostris redditibus-receptis in solutum in dictis centum viginti quinque libris, primitia et aliis obventionibus-quod defuerit ex ipsis centum viginti quinque libris, solvatur sibi per baiulum nostrum qui nunc illic est et pro tempore fuerit, scilicet: in festo sanctorum Petri et Felicis tertia pars, et residue due partes, de quattuor in quattuor mensibus sequentibus extunc de redditibus supradictis.

Habeat etiam dictus prebiter, qui dictum prebiteratum habebit, quindecim libras prefate monete, anno quolibet, pro necessariis sui victus, de redditibus memoratis.

Assignamus preterea aliis parrochialibus ecclesiis, que in ipsa insula sunt usque nunc assignate per Nos, scilicet: ecclesie sancti Joannis Evangeliste in alcharia que vocatur Monestrel, prope Ciutadellam, ecclesie sancti Bartholomei a la Fraria Item, ecclesie Sancte Crucis a Loriach Item, ecclesie sancte Laurentii in alcharia de Binixemps, in termino vocato Favàrix,

Item, ecclesie sancte Eulalie de Yalor, unicuique istarum, videlicet, triginta libras predictae monete.

Volentes quod in parrochia dicte ecclesie Sancte Crucis de Loriach sit una capella apud Mercadal ad honorem Sancti Narcisi, in qua quidem capella celebret rector ipsius ecclesie de Loriach semel in qualibet septimana, videlicet, die jovis, et in die festivitatis eiusdem sancti.

Preterea, in dicta ecclesia sancti Laurentii de Binixemps sit alia capella ad honorem Sancti Salvatoris in loco vocato Altoro, et (volumus) quod rector ipsius ecclesie sancti Laurentii celebret in ipsa ecclesia missarum solemniam in festivitate ipsius sancti et diebus sabbatis in qualibet septimana.

Volumus preterea quod quolibet istarum dictarum parrochialium ecclesiarum,

exceptis illis candelis et ceiras que necessariis fuerint ad servitium ecclesie memorate, quas candelas et cereos expendi volumus absque deductione aliquam seu onere prepositi supradicti quarum quidem centum viginti librarum de dictis nostris Redditibus receptis in solutum in dictis CXXV libris, primitia et aliis obventionibus quod defuerit ex ipsis CXXVlibris, solvatur sibi per Baiulum nostrum qui nunc illic est et pro tempore fuerit, scilicet: in festo sanctorum Petri et Felicis tertia pars, et residue due partes, de quattuor in quattuor mensibus sequentibus ex tunc de redditibus supradictis.

Habeat etiam dictus presbiter, qui dictum presbiteratum habebit, quindecim libras prefate monete, anno quolibet, pro necessariis sui victus, de redditibus memoratis.

Assignamus preterea aliis parrochialibus ecclesiis, que in ipsa insula sunt usque nunc assignate per nos, scilicet: ecclesie sancti Joannis Evangeliste in alqueria que vocatur Monestir prope Ciutadellam. et ecclesie sancti Bartholomei... reria.

Item, ecclesie Sancte Crucis a loriach Item ecclesie Sancti laurencii in alqueria de Benixens, in termino vocato favarig.

Item, ecclesie Sancte Eulalie de yhalor, unicuique istarum, videlicet, triginta libras predictae monete.

Volentes quod in parrochia dicte ecclesie Sancte Crucis de loriach sit una capella apud Mercadal ad honorem sancti Narcisci, in qua quidem capelle celebret Rector ipsius ecclesie de loriach semel in qualibet septimana, videlicet, die jovis, et in die festivitatis eiusdem sancti.

Preterea, in dicta ecclesia Sancti laurencii de Benixens sit alia capella ad honorem sancti Salvatoris in loco vocato el toro, et quod rector ipsius ecclesie sancti Laurentii celebret in ipsa ecclesia Missarum sollempnia in festivitate ipsius sancti et diebus sabbati in qualibet septimana.

Volumus preterea quod quolibet istarum predictarum parrochialium ecclesiarum,

preter ecclesiam de Ciutadella, habeat circa se duas quarterias terre pro domibus et orto et vinea, franchas tamen et liberas tam a decima quam (ab) omni alia servitute, prout Nos faciemus ipsis ecclesiis assignari.

Ceterum, quia ecclesia de Mahó, post illam de Ciutadella, inter ceteras habetur celebrior, ideo volentes eam maiori prerogativa gaudere, assignamus ipsi ecclesie et rectori eiusdem triginta quinque libras memorate monete, singulis annis, pro necessariis ipsius rectoris; et quod preterea sit in ipsa ecclesia de Mahó presbiteratus unus perpetuus, qui pro rectore ipsius ecclesie uni prebitero in personale beneficium, quodcumque vacet, assignetur; qui prebiter iuret dictum prebiterum ad huius cure onera supportanda; cui prebitero assignamus quindecim libras monete prefate, de redditibus supradictis, pro necessariis suis. Cui quidem cure prebiter ipse, juxta sui possibilitatem, cum ipso rectore simul inserviat, et prout idem rector legitime duxerit ordinandum; proviso tamen quod in capella de Mossetà, scita in termino ipsius ecclesie de Mahó, celebret missarum officia dictus prebiter semel scilicet, die Veneris in qualibet septimana.

Que siquidem quantitates predictae pecunie, iuxta taxationes predictas, per baiulum nostrum Minoricarum, de decima nostra et primitia dictarum ecclesiarum-receptis tamen in solum obventionibus ipsarum ecclesiarum-solvi volumus illis rectoribus et prebiteris supradictis, tanto tempore singulis annis in terminis memoratis, quousque in primitiis et decimis cuiuslibet istorum rectorum ac prebiterorum redditus assignaverimus usque ad huiusmodi quantitates pecunie concurrentes.

Nullus tamen predictorum rectorum sive prebiterorum, preter dictum prepositum, teneatur unquam venire ad sinodum supradictam. Sed, que in ipso sinodo dictus Episcopus ordinanda decreverit, procurret dictus prepositus, quam cito poterit, ipsis rectoribus et prebiteris intimare ut ab eis, sicut predictur, irreprehensibiliter observentur,

preter ecclesiam de Ciutadella, habeant circa se duas quarterias terre pro domibus et horto et vinea, franchas tamen et liberas tam a decima quam omni alia servitute, prout eos faciemus ipsis ecclesiis assignari.

Ceterum, quia ecclesia de Maho, post illam de Ciutadella, inter ceteras habetur celebrior, ideo volentes eam maiori prerogativa gaudere, assignamus ipsi ecclesie et Rectori eiusdem triginta quinque libras memorate monete, singulis annis, pro necessariis ipsius rectoris; et quod preterea sit in ipsa ecclesia de Maho presbiteratus unus perpetuus, qui pro rectore ipsius ecclesie uni presbitero in personale beneficium quodcumque vacaverit assignetur. Qui presbiter juvet dictum presbiterum ad huiusmodi cure onera supportandam cui presbitero assignamus quindecim libras monete prefate, de redditibus supradictis, pro necessariis suis. Qui quidem cure presbiter ipse, juxta suis possibilitatem, cum ipso rectore simul inserviat, et prout idem Rector legitime duxerit ordinandum; proviso tamen quod in capella de Mosseta sita in termino ipsius ecclesie de Maho, celebret missarum officia dictus presbiter semel scilicet, die veneris in qualibet septimana.

quas quidem quantitates predictae pecunie, iuxta taxationes predictas per Bajulum nostrum Minoricense de decima nostra et primitia dictarum ecclesiarum receptis tamen in solum obventionibus ipsarum ecclesiarum solvi volumus illic Rectoribus et presbiteris supradictis, tanto tempore singulis annis in terminis memoratis quo usque in primitiis et decimis cuiuslibet istorum Rectorum ac presbiterorum redditus assignaverimus usque ad huiusmodi quantitates pecunie concurrentes.

Nullus tamen predictorum rectorum sive presbiterorum, preter dictum Prepositum, teneatur unquam venire ad Sinodum supradictam. Set que in ipsum Sinodo dictus Episcopus ordinanda decreverit, procurret dictus prepositus, quam cito poterit ipsis rectoribus et presbiteris intimare ut ab eis sicut predictur, irreprehensibiliter observentur.

Si vero prefatus Episcopus dictos rectores seu prebiteros ad se, ex aliqua iusta causa, advocare voluerit, cum eidem super hoc, sicut in ceteris, quotiens opus fuerit obedire debeant, non negamus; verum, ne propter pastoris absentiam patiaturs gregis Dominus, ut nonnunquam contigit, nocumenta, ordinamus et constituimus ut tam prepositus quam rectores predicti, quam etiam dicti prebiteri qui prebiteratus predictos habebunt, teneantur perpetuo in dictis suis beneficiis personaliter residere. Si tamen eos quandoque habere contigerit, redeant, ad illa beneficia quam cito poterint, sine mora nulla.

Ex animo hominum liceat (= abeat?) hanc paginam nostre ordinationis, quam de expresso consensu prefati Maioricarum Episcopi et Capituli eiusdem, tenore presentium facimus, necnon et assignationis et donationis ac dotationis infringere, vel ei, ausu temerario, contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis, et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius, necnon iram et maledictionem nostram, se noverit incursum.

Et ad maiorem firmitatem omnium predictorum presens instrumentum bulla nostra plumbea fecimus comuniri. Quod est actum quartodecimo kalendas aprilis, anno Domini M^o CCC^o tricesimo.

Signum JACOBI, Dei gratia Regis Maioricarum, Comitis Rossilionis et Ceritanie; et Domini Montispeulani predicti, qui hec firmamus et laudamus.

Testes huius rei sunt Barengarius de Calderiis, miles; Jacobus de Muredino, miles; Guillermo de Podiolo Orfila; Jacobus Catelli, iudex ipsius domini Regis; et Petrus de Calidis, scriptor eiusdem Domini.

Signum Narcisi Asnarii, notarii publici Minoricarum, testis.

Signum Danielis Romei, notarii publici Minoricarum, testis.

Si vero prefatus Episcopus dictos rectores seu presbiteros ad se ex aliqua iusta causa, advocare voluerit in eidem super hoc sicut in ceteris, quotiens opus fuerit obedire debeant, non negamus verum ne propter pastoris absentiam patiaturs grex dominus ut non nunquam contigit, nocumenta, ordinamus et constituimus ut tam prepositus quam rectores predicti, quam etiam dicti presbiteri qui presbiteratus predictos habebunt, teneantur perpetuo in dictis suis beneficiis personaliter residere. Si tamen eos quandoque necessario ab esse contigerit redeant ad illa beneficia quam cito poterunt sine mora.

Nulli ergo nomino hominum liceat hanc paginam nostre ordinationis quam de expresso consensu prefati Maioricense Episcopi et Capituli eiusdem tenore presentium facimus necnon et assignationis et donationis ac dotacionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis dei et Beatorum petri et pauli apostolorum eius, necnon iram et maledictionem nostram se noverit incursum.

Et ad Maiorem firmitatem omnium predictorum presens instrumentum Bulla nostra plumbea fecimus comuniri. Quod est actum Quarto decimo Kalendas aprilis Anno domini Millesimo Trecentesimo.

Signum Jacobi dei gratia Regis Maioricarum, Comitis Rossilionis et Ceritanie ac Domini Montispeulani predicti qui hec firmamus et laudamus.

Testes huius rei sunt Barengarius de calderiis miles Jacobus de Muredine Guillermus de podio orfila Jacobus catelli, iudex ipsius domini Regis et Petrus de calidis scriptor eiusdem domini.

Signum Petri Rosardi, notarii publici Minoricarum, qui hoc translatum a suo originali fideliter sumptum, et cum eodem de verbo ad verbum legitime comprobatum transcribi fecit et clausit, videlicet, die vicesima septima iunii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o Sexagesimo octavo.

Signum Michaelis Rotlandi notarii publici Maioricarum qui hec scribi, fecit et clausit mandato domini Regis predicti. Cum literis rasis remmediatis in sexta linea ubi dicitur tempus fuerit. Et in undecima linea ubi dicitur ipsa et in vicesima sexta linea ubi dicitur presumpserit.